

Tóth I. János

· SZTE BTK Filozófia Tanszék, egyetemi docens

· jtoth@phil.u-szeged.hu

DEMÉNY PÁL EURÓPA KÉT DEMOGRÁFIAI VÁLTSÁGÁRÓL

Pál Demény on the two European demographic crises

Pal Demenj o dveju demografskih kriza u Evropi

Demény Pál nemzetközileg is elismert demográfus. Számos könyv és több mint száz tanulmány szerzője. 1986-ban a Population Association of America elnöke, 2003-ban az IUSSP Laureata díjasa, a *Population and Development Review* című negyedéves folyóiratnak alapítója és 38 éven át főszerkesztője. Demény számos tanulmánya foglalkozik az Európára jellemző alacsony termékenységgel, illetve a tömeges bevándorlás problémájával. Tekintettel arra, hogy ez a problémakör az elkövetkező évtizedekben meghatározó jelentőségű lesz Európában és azon belül Magyarországon, ezért érdemes alaposan is tanulmányozni e jeles szakember nézeteit ezekről a kérdésekről. Első látásra elfogadhatónak tűnik az a gondolat, hogy az Európára jellemző elöregedést és népességsökkenést fiatal migránsok tömeges betelepítésével lehet kompenzálni. Sajnos azonban ez az olcsó és egyszerű megoldás nem működik, a demográfiában sincs „ingyen ebéd”. Demény szerint illúzió azt hinni, hogy a „demográfiai tél” megoldható a tömeges bevándorlással. Sőt a határok kinyitása nem csökkenti a válságot, hanem növeli a demográfiai problémákat (előregedés, népességsökkenés és megosztott népesség). Szerinte a „demográfiai tél” problémáját csak az őshonos népesség termékenységi arányainak növelésével lehet megoldani.

Kulcsszavak: népesedési és bevándorlási válság, nyitott Európa

1. A SZERZŐRŐL – ÉLETRAJZI ADATOK

Demény Pál Nyíregyházán született 1932-ben. A budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen diplomázott 1955-ben, majd a Központi Statisztikai Hivatal népességstatisztikai osztályán dolgozott

Thirring Lajos irányítása alatt. 1957-ben már Genfben tanult, majd ösztöndíjjal a Princeton Universityn folytatta a közgazdasági tanulmányait. 1961-ben szerezte meg közgazdaság-tudományi PhD-fokozatát és az amerikai állampolgárságot. Első munkahelye szintén ezen az egyetemen volt. 1969-ben szerezte meg a rendes professzori címet. 1973-tól New Yorkban a Population Council alelnökeként tevékenykedett, amelyen belül előbb a Demographic Division majd a Center for Policy Studies igazgatója volt. 2013-as nyugdíjba vonulásáig tudományos tevékenységét itt folytatta. Az utolsó 25 évben kutatói munkássága népeségszociológiai kérdésekre összpontosult. Az általa 1975-ben alapított *Population and Development Review* című negyedéves folyóiratnak 38 éven át volt a főszerkesztője. 1986-ban a Population Association of America elnökévé választották. 2001-ben a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja lett, és 2003-ban elnyerte az International Union for the Scientific Study of Population legmagasabb kitüntetését, a Laureata címet (DEMÉNY 2016: 369–370).

Nemrég jelent meg Demény Pál (2016) tanulmányaiból szerkesztett magyar nyelvű könyv *Népeségszociológia – A közjó szolgálatában* címmel. A könyv 19 reprezentatív tanulmányt tartalmaz Demény 1986-ot követő három évtizedes munkásságából. A tanulmányokat Daróczi Etelka fordította és a könyv szerkesztésében részt vett még Ferkis, Sármásy és Várnainé is. A könyv számos tanulmánya foglalkozik az Európára jellemző alacsony termékenységgel, illetve a tömeges bevándorlás problémájával. Sőt a könyvnek a legutolsó tanulmánya (*Európa két demográfiai válsága: a látható és a fel nem ismert* [DEMÉNY 2016a: 357–367]) ezt a két – demográfiai szempontból amúgy is szorosan összetartozó – krízist összekapcsolja. „A népesség számát a termékenység és a halandóság szintje, a kettő különözete és a nemzetközi vándorlás együtt határozza meg. E három elem közül meghatározó szerepe a termékenységnek van, a másik kettő pedig a termékenység által elért eredményt módosítja” (TÓTH 2005).

E témával kapcsolatban az egyik alapvető kérdés, hogy érdemes-e az Európára jellemző elöregedést és népességcsökkentést fiatal bevándorlókkal ellensúlyozni. Ezt a lényegi kérdést Demény több tanulmánya is érinti. Először vizsgáljuk meg Demény álláspontját az alacsony termékenységből fakadó demográfiai válságról, amit a szerző láthatatlan (unrecognized) válságnak minősít.

2. ALACSONY TERMÉKENYSÉGI ARÁNYBÓL FAKADÓ DEMOGRÁFIAI VÁLSÁG

A könyv számos tanulmánya foglalkozik Európának az alacsony termékenységi mutatóiból következő demográfiai válságával. Egyik tanulmányában írja, hogy Európa esetében „a következő 50-[év]ben a várható népességfogyás évi 1 millió” (DEMÉNY 2016b: 173). Más-
hol azt olvashatjuk, hogy „[a]z ezredforduló Európájában az összes európai ország népességgel súlyozott teljes termékenységi mutatója [...] 1,37-re tehető. A halandóság legtömörebb és hasonló logikával számított jellemzője, a születéskor várható átlagos élettartam pedig 69 évre tehető a férfiaknál, és 78 évre a nőknél. Ezekből az adatokból kiszámítható a stabil népességmodell nettó reprodukciós arányszáma, ami ebben az esetben 0,645. [...] Más szóval, Európában az adott termékenységi és halálozási mutatók változatlansága esetén egy 1000 főből álló generációt egy 645 fős második generáció követne, és egy 416 főből álló harmadik, egy 268 főből álló negyedik, és így tovább. Ha feltételezzük, hogy az átlagos generációs távolság 30 év – [...] – kiszámítható, hogy az évi növekedési rátája e stabil népességben –1,46 százalék. Ilyen ütemű változás egy népességet alig 47 év alatt eredeti nagyságának felére apasztaná. Száz év leforgása alatt pedig a népesség 77 százalékkal csökkenne. És 177 év alatt egy eredeti 1000 fős népességből csak 75-en maradnának. Százhetvenhét év természetesen nagy idő, de nem több – pontosan annyi –, mint amennyi a Magyar Tudományos Akadémia alapítása óta eltelt. Egy ország vagy egy kontinens történetében ez szerény időtartam” (DEMÉNY 2016b: 167). Ez a népességszökkenési ütem a 10 milliós magyarországi népességet 750 ezer főre, míg az 500 milliós európai uniós népességét 37,5 millióra csökkenti 177 év alatt.

Ezzel összhangban Európa demográfiai súlya, amely már ma is szerény hányadát alkotja a világ össznépességének – a második világháborút közvetlenül követő évekre jellemző 22%-ról 10%-ra esett vissza –, és tovább fog csökkenni. Ezt a folyamatot, jegyzi meg Demény, Oswald Spengler német történész mintegy száz évvel ezelőtt már megjósolta, és a *Nyugat alkonyának* nevezte. „Iszonyú elnépteledés veszi kezdetét, ami évszázadokig fog tartani. Európa népességének és ezzel együtt Európa geopolitikai jelentőségének csökkenése helyes jóslat volt, a tények igazolják” (DEMÉNY 2016a: 359).

Az írásom fókuszában álló Demény-tanulmány szintén Európa lakosságának alacsony termékenységéből fakadó demográfiai vál-

ságának velős jellemzésével kezdődik. „A válság abból ered, hogy kevesebben születnek, mint ahányan meghalnak. [...] Amennyiben továbbra is ilyen alacsony marad a termékenység, az érintett országok népessége mindössze két generáció, azaz nagyjából 60 év alatt a felénél is kevesebb lesz. E drasztikusan lecsökkent népesség életkori összetétele nem lenne összeegyeztethető a gazdasági fenntarthatósággal” (DEMÉNY 2016a: 357).

A környezetvédelem klasszikusai (Hardin, Római-klub, Ehrlich) csak a túl magas termékenységi arányt és az ebből következő túlnépesedést tekintik fenntarthatatlan helyzetnek. A túlnépesedés azért fenntarthatatlan, mert a meglévő környezeti, illetve gazdasági erőforrások túlhasznosítását és kihasználását is eredményezi. Nyilvánvaló azonban, ahogy arra Demény is rámutatott, hogy a populáció alacsony termékenységből fakadó demográfiai folyamatok sem fenntarthatóak. Ebben az esetben a fő problémát a lakosság elöregedése, a munkaerő hiánya, a nagy ellátórendszerek, mint például a nyugdíjrendszer összeomlása és végső soron az emberek számának lassú, de folyamatos csökkenése okozza (TÓTH 2015).

Demény arra is rámutat, hogy a társadalom azért sem minősíti ezt a folyamatot válságnak, mert a demográfiai folyamatok az individuum szempontjából lassúak. „Ezt azonban sem a kormányok, sem a közvélemény nem érzékelik válságként. Az ok érthető: rövid az idő horizont. A politikusokat lefoglalja az itt és most, figyelmük legfeljebb a következő választásig terjed. A közvéleményt is hasonló korlátok gátolják. Rövidtávon a népességfogyás és a népesség öregedése szinte észrevehetetlen. A népesség száma és életkor szerinti összetétele évről évre alig változik. A folyamat lassú tempóban, lépésről lépésre haladt azon az úton, amely végső soron kollektív nemzeti és civilizációs öngyilkossághoz vezet” (DEMÉNY 2016a: 357). Tegyük azonban hozzá, hogy nemcsak a következmények, hanem a megoldások is csak lassan realizálódnak. Gyakran egy újszülött megszületéséhez 2 év, egy magas szakképzettségű munkaerő előállításához pedig többnyire 25–30 év kell. Ezzel szemben egy migráns – elvileg – azonnal munkába állítható. Ráadásul egy migráns munkába állítása sokkal kisebb költséggel jár, mint amennyibe egy „öshonos” szakember kinevelése kerül. Ezért a tőke nyilvánvalóan érdekelt a bevándorlásban. Az egy másik kérdés, hogy a polgárháborús körülmények között szocializálódott bevándorlók milyen arányban képesek munkába állni, és milyen minőségű munkát képesek végezni egy számukra idegen kulturális és nyelvi közegben.

Persze a demográfiai tél közeledése nem teljesen láthatatlan a politika számára, és ezért a legtöbb európai ország különböző szakpolitikai intézkedésekkel próbálja a termékenységi arányt megemelni, „mindeddig eredménytelenül, és az orvosság magasabb dóziszokban adagolása sem ígérkezik hatékonynak” (DEMÉNY 2016a: 357). Ezzel kapcsolatban talán az egyik legsúlyosabb problémát az jelenti, hogy az elégtelen termékenységből fakadó népesedési válsággal való őszinte szembenézésre valamiért nincs mód. Ezt a problémát Demény finoman több helyen is érinti. Például az Európai Bizottságnak (2006) az Európa demográfiai jövőjéről írt dokumentumát elemezve a következőket írja. „A jelentés csupán néhány rövid bekezdést szán az »Európa demográfiai megújulását« elősegítő politikának. A »demográfiai megújulást« nyilván politikailag korrekt kifejezésnek szánták a retgett »pronatalizmus« címke helyett. A helyettesítés esetlen. Demográfiai megújulás zajlik Európában csakúgy mint bármelyik jelentős létszámú népességben: az idősebb generáció helyébe lép a fiatalabb. A gondot a megújulás mértékének elégtelensége jelenti. Ez szörszálhasogatásnak tűnik, hiszen elég világos miről beszél a Bizottság. De egy politika sikerére nézve nem jó ómen, ha épp a célját kell terminológiai tornamutatvánnyal elhomályosítani” (DEMÉNY 2016c: 263).

A demográfus szerző nem spekulál annak okairól, hogy miért kell „terminológiai tornamutatványokkal elhomályosítani” az európai közvélemény előtt, hogy a kontinenst az alacsony termékenységből fakadóan súlyos demográfiai válság sújtja. Ez nem magyarázható csak és kizárólag a hosszú időhorizonttal. Hiszen a környezeti problémák is hosszabb időtartam alatt realizálódnak, ennek ellenére a közvélemény tisztában van ezekkel a problémákkal. Feltehetően az is nehezíti az alacsony termékenységből fakadó demográfiai válság felismerését Európában, hogy Afrikában, illetve Nyugat-Ázsiában még mindig a népességrobbanás jelenti a fő problémát. Nyilvánvalóan nehezebb egy ilyen differenciált üzenet közvetítése, mint a már klasszikus túlnépesedési problémát hangsúlyozása. Véleményem szerint azonban az Európára jellemző alacsony termékenységből fakadó demográfiai válság felismerését ideológiai okok is megnehezítik.

A politikailag korrekt beszédmód nem engedi meg, hogy őszintén szembenézzünk a pronatalizmus fogalmával, illetve általában Európának az alacsony termékenységi mutatóiból származó demográfiai válságával. A politikailag korrekt beszédmód, amelyet leginkább a nyugati világ (ön)cenzúrájaként jellemezhetünk, megtilt minden olyan gondolatot és kifejezést, amely nincs összhangban az uralko-

dó ideológia tételeivel és értékeivel. Itt jegyzem meg, hogy a közbeszédben még egy rövid és általánosan elfogadott kifejezés sincs az alacsony termékenységi arányból fakadó demográfiai válság (low fertility rate crisis) megnevezésére. A magyar nyelv erre a folyamatra gyakran használja a demográfiai válság fogalmát, ami nyilvánvalóan pontatlan kifejezés, hiszen sokfajta demográfiai válság lehetséges. A magyar nyelvű Wikipédián a témával kapcsolatban csak két szócikket találunk: egy rövidebbet *Népességfogyás* és egy hosszabbat *Népességfogyás Magyarországon* címmel. Ha az alacsony termékenységből fakadó demográfiai kihívást a *népességfogyással* azonosítjuk, akkor persze „triviális” megoldás a bevándorlás. Érdekes, hogy az angol nyelv esetében sem sokkal jobb a helyzet. Az angol nyelvű Wikipédiában a témához kapcsolódóan a következő címekeket találjuk: population ageing, population decline, sub-replacement fertility, societal collapse. A témával foglalkozó szakirodalom emellett még a következő két erősen metaforikus jellegű megnevezést is használ: 'underpopulation bomb' és 'demographic winter'. Továbbá az is fel tűnő, hogy a válság fogalma sehol sem kapcsolódik össze az alacsony termékenységgel. Joggal mondja tehát Demény, hogy Európa érintett társadalmi számára az alacsony termékenységi arányból fakadó válság egy fel nem ismert válságot jelent.

3. EURÓPA BEVÁNDORLÁSI VÁLSÁGA

A fentiekkel szemben a másik demográfiai válság, amellyel az Európai Unió szembesül, nevezetesen a tömeges bevándorlás, nagyon is látható. Szinte nincs olyan híradó Magyarországon, de más európai országokban sem, amely valamilyen formában ne mutatná a migránsokat. „A válság kulcsparaméterei jól ismertek. Hivatalos jelentése szerint 2015. október végéig több mint félmillió migráns lépett az Európai Unió területére Görögországon keresztül, hogy a balkánon észak felé haladva az Európai Unió más országaiban keressen menedéket. A migránsok egy valamivel kisebb hulláma Afrikából a Földközi-tengeren átkelve többnyire Olaszországban ért partot. Az egész évet nézve a két hullám együttes nagysága bizonyára eléri az egymilliót” (DEMÉNY 2016a: 358).

A korábbi évtizedekben „[a]z Európába való bevándorlás volume-ne hasonló a jelenlegi amerikaiéhoz: mintegy évi egymillió legális és körülbelül évi félmillióra becsülhető illegális bevándorlóból áll... Így történhetett például, hogy Görögországban az utolsó népszámlá-

lás felfedezte, hogy az ország népessége 10 százalékkal, egymillióval nőtt, de a természetes szaporodás – a születések és a halálozások közötti különbség az évtized alatt csak 20 ezer főt, mintegy 0,2 százalékot tett ki” (DEMÉNY 2016b: 187).

Bár az egymillió illegális migráns belépése nem tűnik rendkívül soknak, kivételessé egyrészt a migráció rendezetlen formája teszi, másrészt pedig az, hogy a migránsoknak mind a származási helye, mind az úti célja földrajzilag egy szűken körülhatárolt terület. „A migránsok többnyire Szíriából származnak, akikhez Irakból, Afganisztánból és Nyugat-Ázsia más területeiről keverednek emberek. Náluk valamivel kevesebben érkeznek Észak-Afrikából és a Száhel-övezetből. Ezek a régiók Európa délkeleti és déli periferiáját alkotják. A migránsok célja, hogy az Európai Unió leggazdagabb országaiban menekülteként befogadást nyerjenek” (DEMÉNY 2016a: 358).

Ezután Demény a migráció okaival foglalkozik. Négy tényezőt nevez meg, a demográfiai, gazdasági, biztonságpolitikai és ideológiai jellegűt. Sokan, ahogy arról a *Guardian* is cikkezett, a környezeti okokat is fontosnak tartják a menekültválságban. Ezek a politikusok és közéleti szereplők – Károly herceg, Al Gore, Barack Obama – a klímaváltozást és azon belül a térséget sújtó aszályt (2007–2010) is fontos tényezőnek tekintik a polgárháború és a migráció kialakulásában (SELBY és HULME 2015).

Demény demográfiai szempontból a migráció forrásául szolgáló országoknak a népességrobbanását hangsúlyozza. Szintén fontosnak tekinti – a népességrobbanással összefüggésben – a kibocsátó országok gazdasági és biztonsági instabilitását és hanyatlását. Végül pedig a célterületnek tekinthető Európai Unió vezetői által követett ideológiára hívja fel a figyelmet, „amelynek eredménye a tömeges bevándorlást bátorító vagy legalábbis megengedő politika” (DEMÉNY 2016a: 358–359). Az okok sokrétűsége azt mutatja, hogy pusztán a térséget sújtó polgárháborúk és háborúk befejezése önmagában nem fogja leállítani ezeknek az országoknak a tömeges elhagyását. A tanulmányának további részében Demény csak az első (demográfiai) és a negyedik (ideológiai) tényezőt tárgyalja.

3.1. Az iszlám világ népességrobbanása

A közel-keleti térség népességrobbanását elemezve a szerző először Szíriát vizsgálja. Az ország népessége 1950-ben 3,4 millió volt, ami 2013-ra, tehát a nagy kivándorlási hullám előtt 21,9 millióra nőtt.

Ez több mint hatszoros növekedést jelent nem egészen 75 év alatt. Ez az elképesztő népességrobbanás jelentős mértékben hozzájárult az ország súlyos gazdasági problémáihoz és politikai destabilizációjához. A többi – főleg muszlim és arab nyelvű – „kibocsátó” országokban a demográfiai növekedés nagyjából olyan volt, mint Szíriában. Egyiptom lakossága 21 milliőről 92 millióra, Irán 17 milliőről 79 millióra, Afganisztán 8 milliőről 39 millióra, Irak 6 milliőről 36 millióra, Líbia 1 milliőről 6 millióra növekedett (DEMÉNY 2016a: 359). Máshol a szerző azt hangsúlyozza, hogy a „nyugat iszlám országaiban a [...] növekedési számok [...] a következő fél évszázadban több mint évi 14 milliőt tesznek ki” (DEMÉNY 2016b: 173).

Elemzésében a szerző nem mulasztja el megemlíteni, hogy Szíria népessége sohasem volt egységes. „Szíria, amelynek lakói etnikai és vallási tekintetben mélyen megosztottak, a második világháború végén vált függetlenné” (DEMÉNY 2016a: 359). A lakosság megosztottságára való utalás nem lehet véletlen, hiszen ez a migrációval kapcsolatban is központi kérdés, és Demény máshol is érinti ezt a problémát. Egyébként feltehetően kapcsolat van Szíria etnikai és vallási megosztottsága, illetve az elhúzódó polgárháború között. Homogénebb arab országok (például Tunézia vagy Egyiptom) sokkal gyorsabban túljutottak az arab tavaszt követő polgárháborúkon.

Mindez azt mutatja, hogy az etnikai, nyelvi és vallási különbözőségnek nemcsak előnyei, hanem súlyos kockázata is vannak. Erre Demény is rámutatott „Kofi Annan ENSZ-főtitkár támogatásával működő” Nemzetközi Migráció Globális Bizottságnak a jelentésével (2005) kapcsolatban. „A dokumentum kihangsúlyozza a nemzetközi vándorlás révén növekvő sokszínűség előnyeit. Ugyanakkor nyitva hagyja azt a nyilvánvaló kérdést, mekkora sokféleséget tart optimálisnak vagy kívánatosnak a befogadó népesség. Továbbá nem tárgyalja a nagy kulturális, vallási és etnikai sokszínűséggel járó társadalmi, gazdasági és politikai problémákból adódó negatív tapasztalatokat, amelyek a világ sok országában megfigyelhetők” (DEMÉNY 2016d: 253).

Ezzel kapcsolatban felmerül egy terminológiai (nyelvpolitikai) kérdés is. A lakosság etnikai és vallási változatosságával kapcsolatban a semleges *változatosság* mellett használhatjuk a pozitív konnotációjú *sokszínűség* fogalmát és a negatív jelentésű *megosztottság* fogalmát is. A szíriai polgárháború előtt, bizonyos értelemben az elemző szabad döntése volt, hogy melyik fogalmat használja, azonban egy polgárháborúban álló ország esetében nyilvánvalóan a *megosztottság* a helyes formula. Ugyanakkor a jelenlegi polgárháború

tükreben, a lakosság etnikai és vallási változatossága már a korábbi békés időszakban is inkább volt veszélyesen megosztott, mint pozitívan sokszínű.

3.2. A bevándorláshoz kapcsolódó nézetek

„A múlt jó ismerői szerint a migráció az emberiség történetének évezredei során társadalmi változások hajtóereje volt, és erőteljesen átalakította az emberek földrajzi eloszlását. De az elmúlt 300 év alatt a modern államok létrejötte megváltoztatta a játékszabályokat. Az államok formális szuverenitással rendelkeznek, és e fogalom körébe tartozó egyik legfontosabb jog határaik ellenőrzésének a joga. Az embereknek jogukban áll elhagyni hazájukat, de ezt csak akkor tehetik, ha egy másik állam engedélyezi belépésüket” (DEMÉNY 2016a: 360). A szerző hangsúlyozza, hogy a klasszikus liberális elmélet szerint, az államok szuverenitásának fontos része az államhatárok ellenőrzéséhez való jog. „A klasszikus liberális elmélet az állam optimális szerepét szigorú határokon belül képzelte el...” (DEMÉNY 2016b: 180). Heller Agnes (1993) ezt röviden így fogalmazta meg: „A kivándorlás emberi jog, a bevándorlás nem.”

A fenti tézis alól az egyetlen kivételt a menekült jelenti. Demény kitér a menekültek kérdésére, és azt hangsúlyozza, hogy az ENSZ 1951-es menekültügyi egyezménye szerint a menekültstátusz kivételes és ritka. „Az ide tartozó jogi klauzulát körültekintően fogalmazták meg: menekült az a személy, aki faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldöztetéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik. A definíció nyelvezete korlátozó, ami azt jelzi, hogy kivételes, tehát ritka esetekben gondolták alkalmazhatónak. Megfogalmazói ugyancsak meglepődtek volna azon a döntésen – amelyet a múlt ősszel Németország legmagasabb kormányzati szintjén hoztak –, hogy az Európai Unióba belépő jelenlegi migránsáramlat valamennyi szíriai tagja politikai menedéket fog kapni. Az egyezmény ilyen tág értelmezése tarthatatlan. [...] Hogyan lehetne alkalmazni egy olyan kormányzati döntést, amely úgy szól, hogy »minden szíriai befogadható mint menekült«, ha a jövőben egy szíriaihoz hasonló belső konfliktus történne mondjuk Nigériában, ahol jelenleg 182 millió ember él? Vagy Pakisztánban, amelynek népessége 189 millió? Vagy akár az 1 milliárd 311 millió Indiában?” (DEMÉNY 2016a: 360).

Demény azt is hangsúlyozza, hogy az Európai Unió kezdeti vezetői (Churchill, de Gaulle, Adenauer) – összhangban a nemzeti szuverenitással és a törvényes előírásokkal – a bevándorlást erős kontroll alatt próbálták tartani. Az európaiak „mindenféle bevándorlót, menekültet beleértve is szívesen fogadtak, feltételezve, hogy a számuk kicsi” (DEMÉNY 2016a: 361). Ebben a kérdésben régen összhang volt a politikai elit és a lakosság között. „A közvélemény egyetértett a politikai vezetőkkel” (DEMÉNY 2016a: 361). A szerző explicit módon nem mondja ki, de implicit módon nyilvánvalóan arra utal, hogy az unió jelenlegi vezetése szemben áll a közvéleménnyel, illetve a közakarral.

Az óriási migrációs nyomás miatt azonban a migrációs kontroll nem volt tökéletes. A vendégmunkások nem mentek haza, hanem maradtak, és rokonaikat is odahívták. „Azonban az évek múlásával Nyugat-Európa három legnépesebb országának mindegyike – az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország – jelentős bevándorló népességre tett szert, amelynek nagy hányada iszlám területről érkezett. Részben a korábbi gyarmati kapcsolatok felelősek ezért, amelyek megkönnyítették az egykori anyaországba jutást, részben az üzleti szféra érdekeltsége abban, hogy képzett és képzetlen munkaerőhöz jusson. De ennél is fontosabb volt az az ideológiai váltás, amely az 1970-es évek közepe táján már egyre nagyobb mértékben volt érezhető befolyásos intellektuális körökben, és amely szerint a nagyobb – faji, etnikai, nyelvi és vallási – változatosság üdvözlendő érték” (DEMÉNY 2016a: 361).

Demény szerint az Európai Unió eleve sokszínű és változatos, a tömeges bevándorlás ezt a változatosságot valójában csökkenti (DEMÉNY 2016a: 362). „Az Európai Unió egyre több tagországot számolt (jelenleg 28, és van még több tagjelölt ország), amelyek eddig is jelentős változatosságot mutattak és fognak mutatni kulturális, nyelvi és etnikai téren egyaránt. Változatosságukat tovább gazdagítják az Európán kívüli országokkal folytatott kereskedelmi és intellektuális cserék, és így kiépült szoros kapcsolatot, valamint fogékonyságot a külföldi kulturális hatások iránt. Az egyes európai országok tömeges bevándorlással történő átalakítása vitathatatlanul nagyobb egyformaságot és kevesebb változatosságot és egyediséget teremtenek, mint ami nélküle érvényesül. Ebből a meggyőződésből kiindulva az lenne logikus, ha az európai államok meglehetősen szigorú korlátokat állítanak az Európán kívüli országokból érkező bevándorlás elé. Az európai népek túlnyomó többsége mindig egyetértett ezzel a logikával. Az

Európai Unió magas rangú politikai köreiben azonban egy ezzel a következtetéssel ellentétes filozófia vált uralkodóvá” (DEMÉNY 2016a: 362). Ezt a „filozófiát” joggal tekinthetjük a „Willkommenskultur” szellemi előzményének. A szöveg elég nyilvánvalóan utal arra, hogy a „Willkommenskultur” nem a többség, hanem csak a politikai elit antidemokratikus nézeteit jelenti.

A nyolcvanas években a tömeges és nagymértékű bevándorlással kapcsolatban még egészen más volt a közbeszéd, ahogy azt az úgynevezett Heidelbergi Manifesztum is mutatja (a nyilatkozatot eredetileg a *Die Zeit* 1982. február 5-i száma közölte nyomtatásban. Az angol fordítás a *Population and Development Review* 1982. szeptemberi számában jelent meg). „Súlyos aggodalommal figyeljük, hogy külföldiek és családjaik milliószeres hulláma árasztja el a német nemzetet, külföldi hatások járják át nyelvünket, kultúránkat és nemzeti sajátosságainkat. [...] Sok német ma már idegen lakó- és munkahelyén. A nemzetek biológiailag és kibernetikailag magasrendű élő szervezetek, eltérő rendszerjellemzőkkel, amelyeket a genetika és a hagyomány közvetít. Ezért nem valósítható meg egyidejűleg nem német külföldiek nagy tömegeinek integrálása és nemzetünk megtartása; ez a multikulturális társadalmak jól ismert etnikai katasztrófájához fog vezetni” (idézi DEMÉNY 2016e: 158–159).

Amerika a bevándorlók országa, s így a befogadásnak és az asszimilációnak (melting point) komoly hagyományai és sikerei vannak. A tömeges bevándorlás azonban ott is egyre jobban megosztja a közvéleményt. „A *Wall Street Journal* vezércikke olyan alkotmánymódosítást szeretne látni, amely kinyilvánítja, hogy a határok nyitottak legyenek” (BARTLEY 2001, idézi DEMÉNY 2016e: 159). Ezzel szemben egy konzervatív szerző, George Kennan (1993) mellett érvel, hogy a jelenlegi tömeges bevándorlás Közép- és Dél-Amerikából azt eredményezi, hogy a befogadó amerikaiak alkalmazkodnak a bevándorlók életmódjához és kultúrájához. „Az embernek csak rá kell nézni nagyvárosi gettóinkra vagy Miami és Los Angeles városaira, hogy meggyőződjenek, itt tényleges és kulturális változásokkal állunk szemben.... Szabadjára engedve és korlátozás nélkül ez a nyomás csak akkor szűnik meg, amikor a túlnépesedés és a szegénység szintje az Egyesült Államokban azonos lesz azon országokéval, ahonnan ezek az emberek annyira igyekeznek elmenekülni” (KENNAN 1993 151–153, idézi DEMÉNY 2016e: 160).

3.3. A korlátlan befogadás ideológiája

Először Albert Thomas, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet akkori főigazgatója javasolta 1927-ben, hogy a bevándorlás szabályozásának a jogát nemzetközi szervezetekhez kell delegálni (DEMÉNY 2016d: 255). A szabad migráció és a nyitott határok ideológiájának a későbbi forrásait elemezve Demény Kofi Annan (2004), az ENSZ korábbi főtitkárának *Miért van szüksége Európának bevándorlási stratégiára* című beszédére hívja fel a figyelmet. Ez a beszéd persze „csak egyike azoknak a sokasodó kezdeményezéseknek, amelyek azt a szándékot jelezték, hogy korlátozzák az országok szuverén jogát arra, hogy a bevándorlásról egyoldalú döntéseket hozzanak” (DEMÉNY 2016a: 362).

A beszéd kezdőmondataiban Annan azt hangsúlyozza, hogy a „ki-bővített Európai Unió előtt álló egyik legnagyobb próbatétel az elkövetkező években és évtizedekben az lesz, hogyan kezeli a bevándorlás kihívását. Ha az európai társadalmak meg tudnak felelni ennek a kihívásnak, a bevándorlás gazdagítani és erősíteni fogja őket. Ha elmulasztják, az eredmény az életszínvonal csökkenése és a társadalom megosztottsága lehet” (ANNAN 2004, idézi DEMÉNY 2016a: 362).

Majd a főtitkár így folytatja: „Nem lehet kétség afelől, hogy az európai társadalmaknak szükségük van a bevándorlásra. Az európaiak tovább élnek és kevesebb a gyermekük. Bevándorlás nélkül [...] az állások betöltetlenül maradnának, a szolgáltatások elmaradnának, mivel a gazdaság visszaesne, és a társadalom stagnálna. A bevándorlás önmagában nem fogja megoldani ezeket a problémákat, de lényeges részét képezi bármely megoldásnak” (ANNAN 2004, idézi DEMÉNY 2016a: 363). Majd a záró bekezdés összefoglalja az érvelés lényegét: „A huszonegyedik században a migránsoknak szükségünk van Európára. De Európának is szüksége van a migránsokra. Egy zárt Európa önzőbb, szegényebb, gyengébb, öregebb Európa lenne. Egy nyitott Európa méltányosabb, gazdagabb, erősebb, fiatalabb Európa lenne – feltéve ha Európa jól kezeli a bevándorlást” (ANNAN 2004, idézi DEMÉNY 2016a: 363). Annan beszédének tételei az európai politikai és gazdasági elit köreiben ma uralkodó nézeteket tükrözik (DEMÉNY 2016a: 363).

Ugyanezt a gondolatot megtaláljuk az EU 2006-os jelentésében, amely *Az európai demográfia jövője – a kihívástól a lehetőségekig* fennkölt címet viseli. A jelentés az Európai Unió 2050-es népességét 2005-ös népességénél nem egészen két százalékkal kisebbre becslé.

Ez az érték azonban csak úgy jön ki, ha a következő négy évtizedben Európa 40 millió, azaz évente nagyjából 1 millió bevándorlót fogad be. S ez, mondja Demény, bármilyen mércével mérve is tömeges bevándorlást jelent (DEMÉNY 2016a: 361). Ezen dokumentum szerint Németországnak 2050-ig 9 millió, míg Nagy-Britanniának 5 millió bevándorlót kell befogadnia.

3.4. A korlátlan befogadás ideológiájának a bírálata

Először is Demény hangsúlyozza, hogy a „*nem lehet kétség*” fordulat indokolatlan. Lehet érveket felhozni az Annan-, illetve sok hasonló állítás mellett, de ugyanúgy vannak ellenérvek is, amelyek gyengítik ezeket az állításokat, sőt egyenesen ellentmondanak nekik. „A nemzetközi migráció kérdései bonyolultak, mert azok a gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai előnyök és hátrányok, amelyek a migráció miatt a népességre hárulnak, sokfélék és nem egyenletesen oszlanak el” (DEMÉNY 2016a: 363).

Demény hangsúlyozza, hogy Európa viszonylagos demográfiai marginalizációja elkerülhetetlen. Európa nem tud és nyilván nem is kell népesedési versenybe bocsátkoznia a közvetlen földrajzi szomszédságával (DEMÉNY 2016a: 363). Sőt más helyen maga Demény is azt írja, hogy a túl magas és a túl alacsony termékenység egyaránt fenntarthatatlan. „Nézőpont kérdése, hogy a népességszám és a zérótól lefelé vagy felfelé alig eltérő természetes szaporodási arányszámok széles skáláján belül mi képezi az optimális népességszámot, vagy az optimális növekedési arányszámot” (DEMÉNY 2016f: 210). Magam is úgy vélem, hogy a környezeti és a demográfiai fenntarthatóság esetenként ellentétes szempontjait leginkább egy állandó vagy közel állandó népességszámot és ezzel párhuzamosan az egyszerű reprodukciót biztosító termékenységet (a fejlett világban a 2,1 gyerek/nő) követel meg. Ebből következik, hogy Európa túl alacsony és a Közel-Kelet, illetve Afrika túl magas termékenységi aránya egyaránt helytelen fenntarthatósági, és ezzel párhuzamosan morális szempontból is (TÓTH 2015).

A nyitott határok ideológiájával kapcsolatban Demény a következő megállapításokat teszi. A migránsok fiatalító hatása vitathatatlan tézisnek tűnhet, de nem az. „A fiatalító hatása ideiglenes, mivel a bevándorlók is öregednek és eltartottakká válnak. A fiatalítás fenntartása fiatal bevándorlók folyamatos beáramlását igényelné, ami az őshonos népesség reprodukciónál alacsonyabb termékenységgel együtt azt

jelenti, hogy az eredeti népeiséget idővel teljes mértékben a bevándorlók és leszármazottaik váltják fel” (DEMÉNY 2016a: 364).

A „nyitott Európa egyenlő a méltányosabb Európával” tézishez Demény a következő megjegyzést fűzi. A méltányossággal kapcsolatban az a kérdés is felmerül, hogy a tömeges bevándorlás ki számára eredményez méltányosabb helyzetet: a bevándorlók vagy az őshonos népesség számára. Demény itt azt hangsúlyozza, hogy a „méltányosságot egy közösségen belül elsősorban és leginkább olyan kritériumok szerint kell értékelni, amelyek a méltányosságot az őshonos népességre vonatkoztatva méri. Bevándorlási politikát más országok demográfiai viselkedésére válaszul megfogalmazni azon az alapon, hogy a »migránsoknak szükségünk van Európára«, nem felel meg ennek a kritériumnak” (DEMÉNY 2016a: 364).

Ezután a szerző rátér a „nyitott Európa egyenlő a gazdagabb Európával” vélelmezett tézisére. „Ami a gazdagságot illeti, a deduktív érvelés és bőséges empirikus bizonyíték egyaránt azt mutatja, hogy a demográfiai szempontból jelentős bevándorlás hátrányosan érinti a befogadó népesség szegényebb rétegeinek anyagi színvonalát és szociális jólétét azáltal, hogy a bérskála alsó végén lenyomja a bérszínvonalat, és feszültséget kelt az iskolában, a lakáspiacon, valamint a jóléti és környezeti minőségi szolgáltatások terén. [...] Az Annan által említett »csökkenő életszínvonal és társadalmi megosztottság« tehát inkább a tömeges bevándorlás következménye volna, nem pedig a letelepedni kívánó migránsok előtt zárt határoké, kivéve a kisszámú kiválasztottakat, akik menedékjogot kapnak” (DEMÉNY 2016a: 365).

Demény vitatja azt is, hogy a „nyitott Európa” erősebb lenne, mint a normál határvédelemmel ellátott Európa. „Ami az erőt illeti – ami mérhető társadalmi kohézióban, biztonsággal, politikai stabilitással vagy katonai erővel –, a »nyitott Európa« koncepcióban rejlő tömeges bevándorlás aligha fogja növelni. Főképp akkor nem valószínű, hogy növelné, ha a migránsok etnikai és kulturális jellemzői nagyon eltérnek a befogadó népességétől, és ha a migránsok nem akarják, vagy nem tudják elfogadni a befogadó társadalom társadalmi és politikai ethoszát, illetve nem tudnak, vagy nem akarnak alkalmazkodni hozzá. Ebben a tekintetben a mostani európai tapasztalat nem biztató” (DEMÉNY 2016a: 365).

Demény reflektál a „nyitott” és önzetlen, illetve a „kevésbé nyitott”, ezért önző Európa dichotómiájára is. Itt van egy szómágia is, hiszen a bevándorlópárti elit a „nyitott Európával” a „zárt Európát” állítja szemben, ami lényegében a jó és a rossz szembeállítását jelen-

ti. Valójában az EU-ra a bevándorlási hullám előtt jellemző normális határőrizet sohasem jelentett egy Észak-Koreára jellemző zártságot, hanem csak a határátlépésre vonatkozó törvények betartását. Tehát a nyitott, vagyis a határrendészeti törvényeket figyelmen kívül hagyó („törvénytelen”) Európa koncepciója áll szemben a határőrizeti törvényeket betartó („törvényes”) Európa koncepciójával. „Végül, vajon a bevándorlás előtt kevésbé »nyitott« Európa szükségképpen »önzőbb« Európát jelent? Ez az EU-15 parlamentjének címzett vád különösen rosszul volt időzítve, mivel épp néhány hónappal az Európai Unió kibővítése előtt hangzott el, amikor 10, egyértelműen szegényebb új tagországot fogadtak be. Ezzel a bővítéssel olyan térség jött létre, amelyen belül közel félmilliárd embernek volt joga ahhoz, hogy szabadon mozogjon, máshol vállaljon munkát és telepedjen le. Sikeressé tenni a sokszínű Európai Unió gazdasági és társadalmi integrációját évtizedekig tartó nehéz feladat. Nincs kényszerítő ok kockára tenni ennek a bonyolult vállalkozásnak a sikerét azért, hogy végtelen további bővítésekkel igazi »nyitott« Európai jöjjön létre” (DEMÉNY 2016a: 365).

A történelem páratlan iróniája, jegyzi meg Demény, hogy épp Brüsszel bevándorlókat bátorító lépései futtathatja zátonyra az Európa-projektet. „Oly mértékben befolyásolhatja a további EU-tagságról tervezett brit szavazást, hogy az Egyesült Királyság szövetségből való kilépését okozhatja, ami az egész európai építmény megrendüléséhez vezethet. Véget vetethet a szövetség eddig legnagyobb vívmányának a schengeni egyezménynek, hála annak, hogy Brüsszel ki akarja kényszeríteni a hivatlan migránsok eloszlását az Unió tagjai között. És, amint a német kancellártól hallhattuk, hirtelen »felgyorsulnak« a tárgyalások Törökország EU-tagságáról, amivel arra kívánják ösztönözni ezt az országot, hogy csökkentse a migránsáramlatot [...]. Így a migrációs válság következményeként ma fényesebbek a kilátások arra, hogy az Európai Unió legnépesebb, leginkább militarizált és az emberi jogokat legkevésbé tiszteletben tartó tagjaként befogadjon egy muszlim államot az ázsiai kontinens nyugati feléről, hogy első és egyetlen nagyvárosa Isztambul legyen, valamint szárazföldi határai jöjjenek létre Szíriával, Irakkal és Iránnal” (DEMÉNY 2016a: 366).

Demény egyértelműen elutasítja a tömeges bevándorlás és a „nyitott Európa” koncepcióját, így viszont újra felmerülnek az alacsony termékenységből fakadó eredeti kihívások. „Vajon bevándorlás nélkül »állások« maradnának betöltetlenül, szolgáltatások maradnának el? Vajon az Európai Unió gazdasági visszaesnének, társadalmi stagnálnának? Más szóval tényleg a bevándorlás a régóta keresett recept

a magas munkanélküliséggel, alacsony gazdasági aktivitási rátával, korai nyugdíjazással és rugalmatlan munkapiaccal küzdő európai társadalmi modell hiányosságainak megszüntetésére? A válasz minden egyes kérdésre nem. Ezeket a problémákat olyan belföldi intézményi reformokkal kell orvosolni, amelyekkel az őslakos népesség egyetért. A tömeges bevándorlás megnehezíteni a feladatot, és mentségül szolgálna a szükséges reformprogramok megvalósításának halogatására” (DEMÉNY 2016a: 365).

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Európában az emberek termékenysége alacsony, s ebből fakadóan Európát már most az elöregedés és a népességcsökkenés jellemzi. Ha a termékenység továbbra is alacsony marad, és eltekintünk a bevándorlás hatásától, akkor, ceteris paribus, Európa közép- és hosszú távon munkaerőhiánnyal, a nagy jóléti rendszerek összeomlásával, illetve nagyon súlyos népességcsökkenéssel néz szembe.

Spengler víziója annyiban mégis téves volt, hogy a termékenység csökkenése nem vezet Európa „iszonyú elnéptelenedéséhez”. Szárazföldek és kontinensek nem válnak néptelenné, különösen ha Afrikában és a Közel-Keleten a népesség robbanásszerűen nő. A „népességnomás országok vagy országcsoportok közötti különbsége a magasról az alacsony nyomású helyre áramoltatja az embereket. A hatás potenciális ereje megsokszorozódik, ha az alacsony nyomású terület kedvezőbb természeti és ember alkotta adottságokkal rendelkezik, és jobb helyzetben van a személyes biztonság és az egyéni szabadságjogok terén. A folyamat prózai neve a népességvándorlás” (DEMÉNY 2016a: 359–360).

Számtani (mennyiségi) értelemben az alacsony termékenységből fakadó népességfogyást természetesen ellensúlyozza a bevándorlás. Az egy másik kérdés, hogy az ember kulturálisan is meghatározott lény. Az emberek különböző nyelvvel, vallással, identitással rendelkeznek, ezért joggal merül fel a kétely általában – de különösen az ilyen koncentrált jellegű – népességpótló migráció sikerét illetően.

Természetesen a brüsszeli elit és a „Willkommenskultur” képviselői úgy gondolják, hogy népességpótló bevándorlás lehetséges: „Wir schaffen das.” S annál is inkább ezt gondolják, mert szorosan kapcsolódnak a tőkéhez, illetve a neoliberais ideológiához, amelyek számára az emberek kulturális sajátosságai másodlagos jelentőségűek. Ezért a migrációt támogató elit úgy gondolhatja, hogy bár rövid távon

a tömeges bevándorlás sok problémával és áldozattal jár a lakosság számára, de ezt az áldozatot az őslakoságnak mégis vállalnia kell, mert ez hosszabb távon megállítja Európa demográfiai hanyatlását. A politikai elit várakozása szerint e két negatív demográfiai folyamat (alacsony termékenység és tömeges bevándorlás) hatásai majd éppen kompenzálni fogják egymást. E felfogás szerint a tömeges bevándorlás egy olyan „ingyen ebéd”, amely könnyen és olcsón megoldja az alacsony termékenységi arányból fakadó demográfiai válságot az Európai Unióban. Közgazdaságtani közhely azonban, hogy nincs „ingyen ebéd”, s ez úgy tűnik, hogy érvényes a demográfiára is.

Demény vitatja a politikai elit nézeteit, és azt állítja, hogy más kultúrájú, vallású és etnikumú tömegek bevándorlása hosszú távon is rendkívül sok kockázattal és kárral jár, miközben természeténél fogva nem képes megoldani az európaiak népességfogyását. „A tömeges bevándorlás mint megoldás mindenesetre illúzió – ideiglenes orvosság, amely nagyobb problémákat hagy maga után” (DEMÉNY 2016a: 366). Máshol pedig így fogalmaz a szerző: „Liberális bevándorlási politikákkal időlegesen enyhíteni lehet a termékenység ilyen összetételéből eredő kormegoszlás-torzulást, de valószínűleg csak azon az áron, hogy gyökeresen átalakul a befogadó társadalom kulturális és etnikai összetétele. Ekkor már a népességpolitikák, különösen a termékenységre ható politikák radikális átgondolása végre elsőbbséget élvező kérdés lehet a szociálpolitika napirendjén. Akkor azonban talán már túl késő lesz helyreállító intézkedéseket hozni. A kormányoknak, legyenek azok Brüsszelben vagy Washingtonban, Berlinben vagy Budapesten, Madridban vagy Moszkvában, vagy bármelyik fővárosban az EGB 55 országában, nem lenne szabad engedniük, hogy ez megtörténjen” (DEMÉNY 2016f: 219). Illetve: „Az EU-n kívülről érkező bevándorlás kezelése a Bizottság [Demény itt az Európai Bizottság jelentésére [European Commission, 2006] utal] részéről következtelen és felelőtlen. [...] Ami Európa demográfiai jövőjére hatással van, az a migráció nagyságrendje. [...], ami felveti a kérdést, nem lenne-e időszerű hosszabb szünetet tartani az újonnan bevándoroltak tízmillióinak beilleszkedése és kulturális asszimilációja érdekében” (DEMÉNY 2016c: 268).

Demény éles különbséget tesz a korlátozott és mérsékelt, illetve a korlátlan és tömeges bevándorlás között. Az előbbit támogatja, míg az utóbbit elutasítja. „A bevándorlókat a legnagyobb számban befogadó országokban az emberek többségének véleménye szerint a kézben tartott, szelektív és viszonylag kis létszámú bevándorlás kifejezetten

előnyösnek tekinthető. Ám a tömeges bevándorlás egészen más kérdés. Az történetesen átalakíthatja a népesség társadalmi, kulturális, etnikai, sőt nyelvi jellemzők szerinti összetételét – olyan változás, amely aligha ragadható meg a demográfusok részéről gyógyírnak tekintett »népességpótló migráció« (replacement migration) fogalmával” (DEMÉNY 2016g: 328).

Az alacsony termékenységből fakadó problémákat hosszú távon nem lehet a bevándorlással megoldani. Ha a bevándorlás kismértékű, akkor mennyiségi értelemben sem tudja pótolni a hiányzó európaikat, bár ekkor hosszú távon van remény a sikeres asszimilációra; ha pedig a bevándorlás nagymértékű, akkor az hosszú távon népességcserét eredményez. Éppen ezért a tömeges bevándorlás hosszú távon nemhogy nem segíti, hanem kimondottan megnehezíti az őshonos európaiak számára, hogy szembenézzenek és megoldják az alacsony termékenységből fakadó demográfiai válságot. Ezért mondja Demény, hogy a bevándorláspolitikában Európának teljes fordulatra van szüksége. „Ráadásul és legfőképpen, Európa számára egy ilyen megoldásra hagyatkozni – a belföldi születések bevándorlókkal való helyettesítése – folyamatos mentségül szolgál arra, hogy ne nézzen szembe termékenység deficit színek problémájával... Ha az európai társadalmak fenn akarnak maradni, újra kell gondolniuk azt a bevándorlási politikát, amely a nagyon is látható jelenlegi válsághoz vezetett, és teljes fordulatot kell végrehajtaniuk” (DEMÉNY 2016a: 366).

Az európaiak alacsony termékenységből fakadó demográfiai válságnak csak egyetlen megoldása van, nevezetesen az, hogy maguk az európaiak növelik meg a termékenységi arányukat. „De az európai társadalmaknak azt is meg kell tanulniuk, hogyan reprodukálják magukat. Erre a másik demográfia válságra is megoldást kell találni, amely túlságosan is valóságos, bár felismerése még várat magára” (DEMÉNY 2016a: 366).

IRODALOM

- ANNAN, Kofi 2004. Why Europe needs an immigration strategy. *Population and Development Review*, 30 (1), 188–189.
- BARTLEY, Robert L. Immigration is what this country great. *Wall Street Journal*, July 2, 2001 12:01 am EDT
- DEMÉNY Pál 2016. Népeséspolitikai. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

- DEMÉNY Pál 2016a. Európa két demográfiai kihívása: a látható és a fel nem ismert. In DEMÉNY Pál 2016: Népeségpolitika. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 357–367.
- DEMÉNY Pál 2016b. Európa népeségpolitikai dilemmái. In DEMÉNY Pál 2016: Népeségpolitika. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 165–187.
- DEMÉNY Pál 2016c. Európa demográfiai jövője – homályos kilátások. In DEMÉNY Pál 2016: Népeségpolitika. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 259–270.
- DEMÉNY Pál 2016d. Globalizáció és nemzetközi vándorlás. In DEMÉNY Pál 2016: Népeségpolitika. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 245–258.
- DEMÉNY Pál 2016e. A nemzetközi migráció kilátásai. In DEMÉNY Pál 2016: Népeségpolitika. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 151–164.
- DEMÉNY Pál 2016f. Az európai demográfiai változások szakpolitikai kihívásai. In DEMÉNY Pál 2016: Népeségpolitika. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 203–219.
- DEMÉNY Pál 2016g. Népeség és geopolitika a huszonegyedik században. In DEMÉNY Pál 2016: Népeségpolitika. A közjó szolgálatában. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 315–339.
- European Commission 2006. The demographic future of Europe – From Challenge to opportunity. Communication of 12 October 2006 [Com (2006) 57] <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2006/EN/1-2006-571-EN-F1-1.Pdf>
- Global Commission on International Migration 2005. Migration in an Interconnected World: New Directions for Action. www.gcim.org
- HELLER, Ágnes 1993. Ten theses on immigration, civilization, culture, human rights and „house rules”. *International Framtider*, vol. 3., no. 2., (1993) 39 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/nov/29/climate-change-syria-civil-war-prince-charles>
- KENNAN, G. F. 1993. *Around the Cragged Hill. A Personal and Political Philosophy.* W. W. Norton, New York.
- SELBY, Jan and Mike HULME. Is climate change really to blame for Syria's civil war? *The Guardian*. Sunday 29 November 2015 13.12 GMT. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/nov/29/climate-change-syria-civil-war-prince-charles>
- TÓTH I. János 2015. Demográfiai válság és a fenntarthatósági etika. *Valóság* 58. évf. 4. sz., 26–33.
- TÓTH Pál Péter 2005. Népeségfogyás – népeséggpótlás. *Kisebbségkutatás*. 2. szám. http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatatas/kk_2005_02/cikk.php?id=1260

Pál Demény on the two European demographic crises

Paul Demeny is an internationally well-known demographer. He is the author of many books and more than 100 studies. He became the president of the Population Association of America in 1986, got IUSSP Laureate Prize in 2003, founded and has edited the *Population and Development Review* for 38 years. He deals with the problems of low fertility rate and of the massive immigration to Europe in several of his studies. Regarding the significance of these demographical problems in Europe and Hungary it is worth studying the prominent expert's views on these issues. At first sight, it seems acceptable that the aging and reduction of the population in Europe should be recovered by settling the mass of young immigrants. Unfortunately, this cheap and easy solution does not work; there is no "free lunch" in demography either. According to Demeny's view it's an illusion to believe that "demographic winter" can be solved by mass immigration. Moreover, opening borders does not reduce the crisis, but increases the demographical problems (aging, shrinking and division of population). According to him, the only way to solve the problem of "demographic winter" is increasing the fertility rate of the indigenous population.

Key words: demographic and immigration crisis, open Europe

Pal Demenj o dveju demografskih kriza u Evropi

Pal Demenj je međunarodno priznat demograf. Autor je brojnih knjiga i studija. Predsenik je udruženja Population Association of America 1986. godine, dobitnik IUSSP Laureata iz 2003. godine, osnivač lista *Population and Development Review*, čiji je i glavni urednik tokom 38 godina. U mnogim svojim radovima se bavi sa niskim demografskim priraštajem u Evropi, kao i sa problematikom masovne imigracije. S obzirom na to da će ova problematika imati dalekosežni značaj u nadolazećim decenijama u Evropi, a u okviru nje i u Mađarskoj, od izuzetnog je značaja da se istraže gledišta ovog prominentnog stručnjaka o ovim pitanjima. Na prvi pogled prihvatljiva je misao da je moguće kompenzovati starenje i pad broja stanovništva, koji su tipični za Evropu, sa masovnim useljavanjem mladih migranata. Međutim, ovo jeftino i jednostavno rešenje ne funkcioniše, jer ni u demografiji nema „besplatnog ručka”. Demenj smatra da je iluzorno verovati u to da se „demografska zima” može rešiti sa masovnim useljavanjem. Šta više, otvaranje granica ne samo da ne umanjuje krizu, već uvećava demografske probleme (starenje, smanjenje broja stanovništva i podeljeno stanovništvo). Po njemu, problem „demografske zime” je jedino moguće rešiti sa povećanjem prirodnog priraštaja starosedeoca.

Gljučne reči: demografska i imigraciona kriza, otvorena Evropa

Beérkezés időpontja: 2017. március 28.

Elfogadás időpontja: 2017. június 22.